

## Valtazar Bogišić i Vlaho Bukovac kao pomorci

Prof. Ivo Perić

### I

Dva velika Cavtaćanina, učenjak dr Valtazar Bogišić (1834—1908) i slikar Vlaho Bukovac (1885—1922), u svojim mladim danima bili su neko vrijeme pomorci. O tom saznajemo iz njihovih autobiografija.

Bogišićeva autobiografija izašla je u kalendaru »Dubrovnik« za god. 1900., 1901. i 1902., a preštampana je kasnije i u knjizi »Spomenica dra Valtazara Bogišića« godine 1938. povodom 30-godišnjice Bogišićeve smrti. Autobiografija Vlaho Bukovca objavljena je 1918. godine u posebnoj knjizi pod naslovom »Moj život« i s predgovorom Iva Vojnovića. Učenjak Valtazar Bogišić, koji je imao dva doktorata i cijeli svoj život posvetio nauci, živio je i umro kao samac ne osnivajući vlastitu porodicu. Slikar Vlaho Bukovac imao je svoju obitelj, te je i svoju autobiografiju posvetio: »Ženi i djeci svojoj, gnijezdu svome«. I jedan i drugi proživjeli su veći dio života izvan svoga zavičaja: Valtazar Bogišić u Beču, Odesi i Parizu; Vlaho Bukovac u Parizu, Zagrebu i Pragu. Nostalgija je često kidisala njihovo srce i najsretniji su bili kad bi se našli u svome Cavtatu. Bogišić je umro u 74. godini života u Rijeci, na putu iz Pariza za svoj rodni Cavtat, a Bukovac je umro u 67. godini života u Pragu i to upravo u vrijeme kad je planirao i najviše priželjkivao definitivan povratak u svoje rodno mjesto.

Njihovi životni putovi su različiti. Mi ćemo ovdje opisati samo onaj dio njihovih mladih dana kad su se spremali za pomorski rad i kad su na neko vrijeme bili uključeni u pomorski život.

### II

Nakon svršene osnovne škole, Bogišić je pohađao neku privatnu školu također u Cavtatu, koja je upotunjavala obrazovanje učenika, a »u njenom višem tečaju — kako je zapisao Bogišić u svojoj autobiografiji — učila se osim toga i nautika, nauka o morskoj plovidbi«. Ta škola je, dakle, imala i karakter privatne pomorske škole, pa govoreći o njoj, Bogišić veli: »Učenikâ nije nigda bilo više od 4—5, a učitelj je bio samo jedan, nekadašnji pomorski kapetan«. U svojoj 12. godini života Bogišić je završio tu privatnu školu, o kojoj dalje kaže:

»Apsolvatorijum te škole sastojao se iz jedne dosta debele knjige, koju bi pri kraju tečaja napisao sam učenik, razumije se italijanskim jezikom, pod rukovodstvom učiteljevim. Knjiga je povrh trgovačko-pomorskih uputstava prepuna bila trigonometričkim računima, fiziko-astronomskim figurama, nautičkim problemima koji bi dali dosta posla i stručnom matematičaru«.

Primjerak te rukopisne knjige pod naslovom »Nautica« (na talijanskom jeziku), koju je napisao mladi Valtazar Bogišić, nalazi se danas među ostalim rukopisima u arhivu Bogišićeve biblioteke u Cavtatu. Upravo je zagonetno, kako je jedan 12-godišnji mladić mogao savladati onoliko gradivo o navigaciji i isto toliko zagonetno kako je mladić te dobi uspio napisati onako opsežan, pregledan, staložen, zreo i studiozan rad. Nad tim pitanjem zaustavio se i Bogišićev biograf, dr Vlaho Novaković, koji u svom rukopisnom radu pod naslovom »Gospar Baldo — građa za biografiju kroz pisma«, kaže, da je nemoguće da je Bogišić u onoj dobi mogao napisati takvo djelo, pa ni prepisati odnekud, »a da i ne govorimo o tome da li je to onda mogao razumjeti ili ne«. Obrazlažući dalje svoje razmatranje o tome, dr Novaković je naglasio: »Pažljivijim promatranjem opaža se i razlika u samom pismu i da nije cijeli rukopis pisan u isto vrijeme. Uostalom, sve ovo ne bismo smatrali tako važnim, da nas ne uznemiruje pitanje zašto Bogišić to navodi i ističe kao neku naročitu svoju osobinu i odliku? Što mu je to trebalo kad je u vrijeme kad je to tvrdio imao i štampanih svojih radova koji mnogo ubjedljivije svjedoče o njegovoj nadarenosti i uspjesima na znanstvenom polju?«

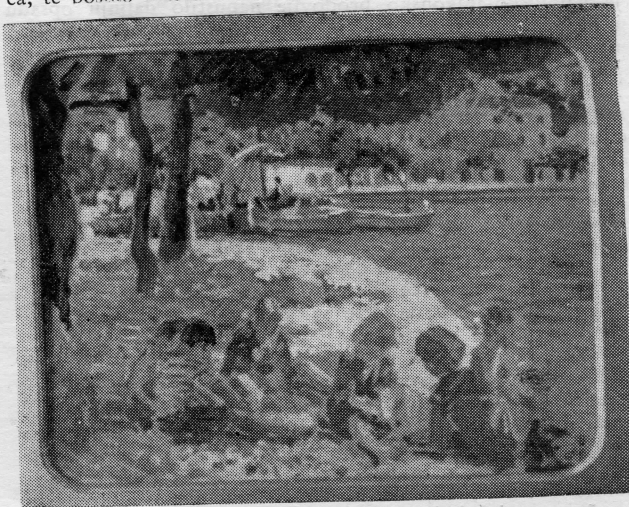
Potpuno tačan odgovor na to nije dru Novakoviću bilo teško izvesti. Naime, Bogišić, koji je cijeli svoj život i sva svoja nastojanja posvetio nauci, bio je ponosan na svoje lične intelektualne mogućnosti, pa je želio istaći svoju talentiranost i sposobnosti, konkretizirajući ih time, da su one bile ispoljene još u njegovu djetinstvu. No, sama činjenica, da je to djelo brižno napisano, sa sistematiziranim izlaganjem fakata i kaligrafskom pedantnošću, ukazuje na važnu osobinu budućeg Bogišića-učenjaka.

Privatnu pomorsku školu u Cavtatu vodio je Antun Cassiari, te mu dr Novaković navodi i nadimak »Planto«, kojim su ga nazivali Cavtaćani. On je bio »čovjek na glasu zbog svoje umještosti i snalažljivosti«, a bio je i dugogodišnji *administratore communale* za Cavtat i Konavle. Dr V. Novaković je zapisao: »Plantovu školu pohađali su mnogi mladići iz Cavtata i Konavala, a među »đacima« bilo je i odraslih i istaknutih mornara kojima je bilo potrebno kakvo takvo teoretsko znanje da mogu polagati ispit kod pomorske vlasti u Trstu, a Planto je vrlo dobro stajao sa svim vlastima, pa se je i radi toga ova njegova škola pročula«.

Mladi Valtazar Bogišić počeo se dosta rano uključivati u privredni život svoje imućne obitelji, te bi ga otac »katkad poslao na dulji put s kakvom lađom kao sopra carico«. Bilo je to već u ranim godinama njegova dječastva, pa je spadao među najmlađe pomorce na tadašnjim jedrenjacima. I Bogišićev otac i djed bili su pomorci u svojim mladim danima. Podsjećajući na to, Bogišić je kazao: »Karakter rodne zemlje i familijarna tradicija, ustavljala je i mene da budem pomorac, kapetan morski, a poslije toga da dođem donia kao i djed i otac, te da upravljam obilnom ekonomijom. To je momu ocu bio ideal vaspitanja i života«.

Dolazeći brodom u Trst, Valtazar Bogišić je imao prilike da upozna i neke ondašnje kulturne radnike: J. Dobrilu, P. Kandlera, I. Kukuljevića, a dobro je poznao i poznate ličnosti onovremenog kulturnog života u Dubrovniku, poimence: braću Pucić (Nika i Meda), P. Budmani, I. Kaznačića, F. Franasovića i ostale, živo zainteresiran za nauku i prožet željom da se dalje školuje. Mnogo je čitao, proširivao svoje obrazovanje i spoznao, te i putujući kao mladi pomorac uvijek je nastojao da nešto »korisno vidi i nauči«. U vezi s tim on je zapisao: »Premda mi ni morska karijera nije bila mrska, jer mi je otvarala cijeli svijet, ipak sam ja vazda težio da gimnaziju učim i da otiđem na više nauke«.

Ta težnja mladog Bogišića napokon se i ostvarila. Napustio je svoj dragi Cavtat i povrmeni život mladog pomorca, te došao čak u Veneciju, a kasnije student u Beču i Ber-



Vlaho Bukovac: Pogled na cavtatsku luku

linu. Iza završenih studija posvetio se naučnom radu i postao uvaženi učenjak u svome vremenu.

### III

Život Vlaha Bukovca tekao je znatno drukčije. Već ga je u djetinstvu razočarala životna stvarnost, te je podsjećajući se na ondašnje svoje rezignantno osjećanje kazao: »Od budućnosti nijesam se ničemu nadao«. Za razliku od Valtazara Bogišića koji je proveo djetinstvo u ekonomski dobro situiranoj obitelji, Vlaho Bukovac nije imao takve uslove života. »Htio sam — zapisao je Bukovac — u svijet, da ne budem na teret svojim naditeljima.«

Kamo? — to je bilo pitanje koje je mučilo mladog Vlaha Bukovca. »Odlučih se za pomorca — kazao je u svojoj autobiografiji — da jednom budem kapetanom. Moj čače je odobrio moju zamisao i dao me odmah u Antuna Casilari da me pripravi za nautiku. Gospar Antun Casilari nije bio pomorski kapetan, ali mogu rijet, da je bio valjan učitelj. Hodio sam u njega nekih osam mjeseca i pamtim da je bio zadovoljan s mojim napretkom.«

Tada je bio izgrađen u Gružu novi brod od 2.400 t, koji je nazvan »Osmi dubrovački«. I, dakako, mladi Bukovac je zaželio ukrcanje na ovu novu plovnu jedinicu. »Moj čače se je pobrinuo za vrijeme i bilo mu je obećano da će me kao kadeta uzeti na brod. Sanjarenja i govora o mojoj budućnosti bilo je dosta u nas. Svakako odlučih, da ću čim svršim praksu položiti ispit za škrišana, a onda kasnije bude li sreće i za kapetana. Imao sam nade da ću i ja jednom upravljati brodom.« I, doista, mladi Vlaho Bukovac je dobio ukrcanje na »Osmi dubrovački«, vršeći službu kamarota. Za dvije godine (takvi su bili uvjeti) trebao je raditi besplatno.

Prvo Bukovčevo putovanje za Carigrad i Odesu bilo je puno ne baš ugodnih doživljaja. Kad su se približavali Odesi (gdje su trebali krcati žito) zahvatila je zima, i brodski kornopi, jedra i paluba, našli su se pod ledom. A kad su s tere-

tom krenuli iz Odeze za Englesku, zadesila ih je velika oluja. »Uzavrijelo more — opisivao je Bukovac — i odnijelo nam mnogo stvari. Ne okusili topla jela puna četiri dana. A ni preobući se nijesmo mogli, jer nam sva roba bila mokra.«

Plovidba je bila dosta naporna. Stigavši u Liverpool, iskrcali su žito, a potom ukrcali ugalj i plovidba se nastavljala u povratnom smjeru. Kad su doplovili u Carigrad zadesio je Bukovca nesretan slučaj: upao je u štitu duboku osam metara i bio u nesvijesti punih sedam dana. Nakon liječenja i kraćeg oporavka u Carigradu, Vlaho Bukovac je osjetio da nije više u stanju da podnosi tegobe pomorskog života i napustivši »Osmi dubrovački« vratio se kući u Cavtat. Bilo mu je tada 16 godina.

Daljnji životni put Vlaha Bukovca, koji je posjedovao snažan slikarski talenat, nije bio nimalo lak. Odlazi u Ameriku, radi kao radnik, kao poslužitelj i najzad kao slikar, da bi po povratku u domovinu bio zapažen, te zalaganjem Međa Pucića i potporom Jurja Strossmayera, upućen na studij slikarstva u Pariz. Iza toga nastaje poznati stvaralački put Vlaha Bukovca — umjetnika, čovjeka, čiji likovni opus zauzima jedno od najistaknutijih mjesta u razvoju naše likovne umjetnosti.

\* \* \*

Dakle, dva veoma poznata i zaslužna stvaraoca na području nauke i umjetnosti, dva velika sina našeg Cavtata — Valtazar Bogišić i Vlaho Bukovac, radili su neko vrijeme kao pomorci u svojim mladim danima. Pomorski život, na primjer, toliko se urezao u dušu Vlaha Bukovca, da je, izrađujući naslovnu stranicu svoje autobiografije svega četiri godine prije smrti, naslikao na većem dijelu straničnog prostora jedrenjak sa razapetim jedrima usred uzburkanog mora. A ispod te slike, sasvim pri dnu, piše naslov: »Moje život«. Koliko simbolike u toj likovnoj predstavi! Uzburkano more — život, Bukovac — jedrenjak! I zaista je bilo tako!